

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาหาความรู้ของมนุษย์ไม่อาจอยู่ภายใต้กรอบจำกัดแห่งกาลเวลาและสถานที่ได้ เป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษาคือการพัฒนาคน อันเป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่งของชาติในทุก ๆ ด้าน ดังคำกล่าวที่ว่า "การศึกษาคือการพัฒนาคน คนพัฒนาชาติ" ระดับการศึกษาของประชากรเป็นดัชนีที่บ่งบอกถึงระดับการพัฒนาประเทศ จะเห็นได้จากประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และสหรัฐอเมริกา ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ จะได้รับการศึกษาในระดับที่ค่อนข้างสูง พลเมืองของเขาจะมีโอกาสศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หรือไม่มีมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งเป็นการศึกษาที่รัฐจัดให้เปล่า พลเมืองของประเทศเหล่านั้น จึงมีความสามารถและทักษะในการประกอบอาชีพจะนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ประเทศเหล่านั้นสามารถจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาได้ร้อยละ 90-90 ของประชากรกลุ่มอายุ ในขณะที่ประเทศไทยประชากรส่วนใหญ่ของประเทศมีระดับการศึกษาเพียงร้อยละ 30-40 ของประชากรกลุ่มอายุ (กริล อรัลเวศ, 2533)

การศึกษาขั้นพื้นฐานของคนไทยเป็นเรื่องสำคัญที่รัฐบาลได้คำนึงถึงการขยายการศึกษาของประชากรให้สูงขึ้น มีความจำเป็นต่อการพัฒนาการศึกษา เพราะเป็นการยกระดับมาตรฐานคุณภาพของประชากรและเป็นการสร้างเสริมความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา ดังระบุไว้ในแผนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคม ฉบับที่ 7 ได้ระบุให้เร่งการกระจายโอกาสและปรับปรุงคุณภาพการศึกษา ซึ่งจะเน้นความสำคัญมากยิ่งขึ้นต่อการขยายโอกาสและปรับปรุงคุณภาพทางการศึกษา ซึ่งเน้นความสำคัญมากยิ่งขึ้น โดยปรับปรุงหลักสูตรเน้นการฝึกทักษะและเพิ่มพูนความรู้ด้านอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น สำหรับเหตุผลและความจำเป็นที่ต้องขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีเหตุผล 5 ประการ คือ

1) ปัจจุบันความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้สภาพความเป็นอยู่ของประชาชนต้องเปลี่ยนไป มีการพัฒนาประเทศจากประเทศเกษตรกรรมไปสู่อุตสาหกรรม (NIC's) หรือเกษตรอุตสาหกรรม (NAIC's) ดังนั้น การศึกษาขั้นพื้นฐานเพียง 6 ปี จึงไม่เพียงพอในการที่จะมีปัญหาและดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

2) เด็กที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อีกประมาณครึ่งหนึ่ง ไม่มีโอกาสได้เรียนต่อระดับมัธยมศึกษา ปีละประมาณ 500,000 คน เด็กขาดโอกาสเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นเด็กอยู่ในชนบท 3) เด็กที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีอายุเพียง 11-12 ปี ยังอยู่ในระดับเยาว์วัย ยังไม่สามารถประกอบอาชีพด้วยตนเอง และยังไม่สามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานได้ เพราะผิดกฎหมายแรงงาน และในขนาดความต้องการของตลาดแรงงานต้องการเด็กที่จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นอย่างต่ำ 4) เพื่อยกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของคนไทยให้เท่าเทียมกับประเทศเพื่อนบ้าน

5) เพื่อที่จะพัฒนาคุณภาพของคนไทยให้สูงขึ้น ฉะนั้นจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา จึงมุ่งพัฒนาคุณภาพและศักยภาพของคนที่มีลักษณะสำคัญคือเป็นผู้คิดเป็น สามารถวิเคราะห์ มีวิสัยทัศน์ในการเลือกสรร และปรับตัวอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพและพึ่งตนเองได้ มีคุณธรรมและจริยธรรม ค่านิยมที่ดี เพื่อเตรียมบุคลากรที่จะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาประเทศต่อไป (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2534)

ขณะเดียวกันก็ได้มีความเคลื่อนไหวระดับโลก ที่เน้นถึงความสำคัญในช่วงทศวรรษของการเปลี่ยนแปลงที่จะมาถึง ได้มีการประชุมระดับโลก (World Conference on Education for all) เมื่อเดือนมีนาคม 2533 ณ หาดจอมเทียน จังหวัดชลบุรี ได้มีการประกาศปฏิญญาโลกว่าด้วยการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชน ประเทศไทยได้ให้การรับรองปฏิญญาโลกร่วมกับประเทศต่าง ๆ อีก 156 ประเทศ เป็นการประกาศเจตนารมณ์ร่วมกันที่จะจัดการศึกษาเพื่อสนองความต้องการการเรียนรู้ขั้นพื้นฐานของปวงชน ความเคลื่อนไหวนี้มีผลต่อรัฐบาลที่จะต้องเร่งดำเนินการยกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชาชนให้สูงขึ้นโดยเร็ว เพื่อเป็นการแสดงถึงความตั้งใจจริงของรัฐบาลที่จะสานต่อจากปฏิญญาที่ประกาศไว้ในปฏิญญาโลก และเพื่อเป็นการพัฒนาบุคคลและประเทศชาติโดยส่วนรวม รัฐจึงประกาศนโยบายว่าด้วยการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีหลักพื้นฐานดังนี้ (ก่อ สวัสดิพานิชย์, 2533)

1. การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นสิทธิและหน้าที่ที่ประชาชนไทยทุกคนต้องมีและต้องได้รับ โดยไม่จำกัดเพศ วัย ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ภูมิสำเนา ความเชื่อทางศาสนา หรือข้อจำกัดอื่นใด

2. รัฐมีหน้าที่สนับสนุนวิถีทางในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพกว้างขวางทั่วถึงเป็นธรรม และให้เห็นเป็นการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต (ก่อง สวัสดิทานิชย์, 2533)

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) กล่าวถึงการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีนโยบายเร่งรัดปรับปรุงการจัดการศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อให้ผู้จบการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกคนได้เข้าเรียนโดยมีมาตรการดังนี้ คือ

1. ปรับปรุงหลักสูตรและวิธีการสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามรูปแบบและวิธีการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ ให้มีความยืดหยุ่น สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ตลอดจนความแตกต่างระหว่างบุคคลและให้สนองความต้องการของผู้เรียนให้มากที่สุด โดยมีโครงสร้างของหลักสูตร ประกอบด้วย 3 กลุ่มวิชาใหญ่ ๆ คือ กลุ่มสมรรถภาพพื้นฐาน กลุ่มวิชาการ และกลุ่มประสบการณ์วิชาชีพ โดยกลุ่มสมรรถภาพพื้นฐานนั้นต้องจัดให้เด็กทุกคนได้เรียน และได้รับประสบการณ์อย่างเดียวกัน ส่วนกลุ่มวิชาการและกลุ่มประสบการณ์วิชาชีพนั้น จัดให้ผู้เรียนเลือกเรียนได้ในสัดส่วนที่มากหรือน้อยแตกต่างกันระหว่างกลุ่มเด็กที่เรียนในเมืองไทยและในชนบท

2. เร่งขยายการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียนในรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย จัดให้มีระบบการถ่ายโอนหน่วยการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์จากการทำงานประกอบอาชีพมาเทียบกับหน่วยการเรียนรู้ได้

3. จัดให้มีระบบประชาสัมพันธ์และแรงจูงใจให้ผู้ปกครองและเด็กเห็นความสำคัญและประโยชน์ของการเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในลักษณะที่เป็นธรรมอย่างกว้างและจริงจัง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ มีนโยบายขยายโอกาสทางการศึกษาตามเจตนารมณ์และเป้าหมายของกระทรวงศึกษาธิการ โดยเริ่มดำเนินการในปีการศึกษา 2533 เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ.2533 คณะรัฐมนตรีได้มีมติขยายการศึกษาเพิ่มอีก 3 ปี จากเดิม

6 ปี เป็น 9 ปี โดยประกาศใช้ในพื้นที่ซึ่งมีความพร้อมเป็นปี ๆ ไป ทั้งนี้ให้มีการแก้ไขแผนการศึกษาแห่งชาติ และพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้อง โดยให้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ดำเนินโครงการโดยยังไม่บังคับต่อไปอีก 3 ปี และไม่เก็บค่าเล่าเรียน โดยให้ใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ของกรมวิชาการ (หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534) จากการประชุมชี้แจงการดำเนินงานสนองนโยบายเร่งรัดการขยายโอกาสทางการศึกษาในระดับจังหวัด เมื่อวันที่ 20 เมษายน พ.ศ.2534 ณ โรงแรมเวียงใต้ กรุงเทพมหานคร ดร.ก่อ สวัสดิพานิชย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ กล่าวว่า "การขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานไปสู่ปวงชนให้ครอบคลุมพื้นที่ นับเป็นสาระสำคัญที่ปรากฏอยู่ในแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 และรัฐบาลยุคปัจจุบันได้เข้ามาบริหารประเทศในระยะเวลาอันสั้นก็ตระหนักถึงความสำคัญ และกำหนดเป็นนโยบายด้านสังคมของรัฐบาล เพื่อยกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นอย่างต่ำ

ในการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ.2534 มีมติเห็นชอบให้กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ดำเนินการขยายโอกาสทางการศึกษาสู่ส่วนภูมิภาคในลักษณะการกระจายอย่างทั่วถึงได้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534) โดยกำหนดให้โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เปิดรับนักเรียนที่จบระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 เข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ปีละ 1,000 ห้องเรียน นับตั้งแต่ปีการศึกษา 2534 ถึงปีการศึกษา 2537 ให้ได้ครบ 4,000 ห้องเรียน (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2534)

เพื่อยกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นอย่างต่ำ จึงให้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จัดทำโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนประถมศึกษาทั่วทุกภาคของประเทศ จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาวิจัยสถานการณ์จัดการเรียนการสอน เพื่อศึกษาถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงานในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานดังกล่าว

การศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาใน 5 ด้าน ได้แก่

1. ด้านการวางแผนดำเนินการและการประสานงาน
2. ด้านการจัดบุคลากร
3. ด้านงานวิชาการ
4. ด้านการจัดสรรทรัพยากร
5. ด้านการประชาสัมพันธ์และการจูงใจ

จากรายงานการประเมินผลโครงการนำร่องการขยายการศึกษาภาคบังคับ จาก 6 ปี เป็น 9 ปี ทั้งในระดับจังหวัดและโรงเรียน จำนวน 119 โรงเรียน ในปีการศึกษา 2533 พบว่าโรงเรียนในโครงการยังไม่มีความพร้อมในด้านวัสดุ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์การเรียนการสอน โรงเรียนร้อยละ 88.79 ยังมีวัสดุ ครุภัณฑ์ไม่เพียงพอ ร้อยละ 94.59 มีอุปกรณ์การสอนไม่เพียงพอขาดแคลนไม่พร้อมต่อการนำไปใช้ ในด้านบุคลากรครูผู้สอนไม่เพียงพอ ด้านอาคารสถานที่โรงเรียนร้อยละ 57.76 มีห้องเรียนเหลือก่อนเปิดชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ส่วนใหญ่จะเหลือ 1-2 ห้องเรียนงบประมาณที่จัดสรรไม่สอดคล้องกับสภาพที่จำเป็นต้องใช้ เพราะสำนักงานงบประมาณยึดเกณฑ์ สปช. เป็นหลัก (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2535) เมื่อมีการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนประถมศึกษาเป็นจำนวนมาก กระบวนการเรียนการสอนจะต้องเปลี่ยนไปทั้งในด้านหลักสูตร วัสดุของผู้เรียน ครูผู้สอน สื่อการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอนที่ถูกต้องและเหมาะสมจะช่วยให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ (กิติมา ปรีดีติติก, 2532)

การที่กระทรวงศึกษาธิการสั่งการให้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเป็นผู้รับผิดชอบและดำเนินการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในปีการศึกษา 2534 เป็นนโยบายเร่งด่วน ผู้บริหารและครูในโรงเรียนโครงการ ต้องรับสนองนโยบายอย่างกระตือรือร้น ผู้บริหารและครูต้องรับผิดชอบในการบริหารงาน และจัดการเรียนการสอนทั้งระดับประถม และมัธยมศึกษา การเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ จึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการจัดการศึกษา

การศึกษาถึงความพร้อมของโรงเรียน จะไม่ทำให้เกิดความซ้ำซ้อน ให้ทรัพยากรได้คุ้มค่า กระจายทรัพยากรในด้านต่าง ๆ ได้เหมาะสม ไม่ซ้ำซ้อนในเขตพื้นที่บริการ (ไพศาล หวังพานิช, 2535)

จากปัญหาดังกล่าว โครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ซึ่งเปิดสอนชั้นระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จำนวน 1,000 โรงเรียน ในปีการศึกษา 2534 นี้ เป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาให้ครอบคลุม ออกไปอย่างกว้างขวางทุกพื้นที่ในเขตที่ห่างไกลและทุรกันดาร เพื่อให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ความพร้อมและการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านการจัดการเรียนการสอน ที่นอกจากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติที่รับผิดชอบการจัดการศึกษายังมีหน่วยงานอื่น ๆ ให้การสนับสนุน อันประกอบด้วย กรมสามัญศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมอาชีวศึกษา และกรมศาสนา การให้การสนับสนุนในที่นี้หมายถึง การเข้ามามีส่วนร่วมและให้ความช่วยเหลือในการดำเนินการจัดการศึกษาในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้การจัดการเรียนการสอนดำเนินไปด้วยดี บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ

การสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่

1. การสนับสนุนจากต้นสังกัด ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด และสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ
2. การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ กรมสามัญศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมอาชีวศึกษา กรมการศาสนา และวิทยาลัยครู
3. การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงสาธารณสุข ฯลฯ
4. การสนับสนุนจากผู้นำชุมชน ผู้นำได้แก่ เจ้าอาวาส กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่โรงเรียนในโครงการตั้งอยู่

ภาคกลางประกอบไปด้วย 25 จังหวัด แบ่งเขตการศึกษาออกเป็น 4 เขต คือ
 เขตการศึกษา 1 ประกอบด้วย 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครปฐม ปทุมธานี
 นนทบุรี สมุทรปราการ และสมุทรสาคร

เขตการศึกษา 2 ประกอบด้วย 6 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดราชบุรี กาญจนบุรี
 ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี สมุทรสงคราม และสุพรรณบุรี

เขตการศึกษา 6 ประกอบด้วย 7 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดลพบุรี สระบุรี สิงห์บุรี
 ชัยนาท อ่างทอง พระนครศรีอยุธยา และอุทัยธานี

เขตการศึกษา 12 ประกอบด้วย 7 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา จันทบุรี
 ชลบุรี ตราด นครนายก ปราจีนบุรี และระยอง

ในการดำเนินโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
 ในโรงเรียนประถมศึกษา ปีการศึกษา 2534 โรงเรียนในโครงการในภาคกลางได้เปิดรับ
 นักเรียนตามโครงการดังนี้ เขตการศึกษา 1 มี 53 โรงเรียน จำนวนนักเรียน 2,120 คน เขต
 การศึกษา 2 มี 70 โรงเรียน จำนวนนักเรียน 2,800 คน เขตการศึกษา 6 มี 96 โรงเรียน
 จำนวนนักเรียน 3,720 คน เขตการศึกษา 12 มี 72 โรงเรียน จำนวนนักเรียน 2,880 คน
 รวม 288 โรงเรียน จำนวนนักเรียน 11,520 คน (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ,
 2534)

จากข้อมูลจะเห็นว่าเขตการศึกษา 6 มีจำนวนโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา
 มากที่สุดในภาคกลาง มีลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ลักษณะความเป็นอยู่การดำเนินชีวิต ฐานะ
 ทางเศรษฐกิจ ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรมมีลักษณะคล้ายคลึงกัน และอีกประการหนึ่งโรงเรียนขยาย
 โอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานมักตั้งอยู่ไกลในเขตทุรกันดารและกระจายอยู่ห่าง เนื่องจากเครื่องมือ
 ที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสำรวจ ซึ่งผู้วิจัยต้องดำเนินการเก็บข้อมูล
 ด้วยตนเอง จึงจำเป็นต้องกำหนดขอบเขตพื้นที่ที่ใช้ศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกภาคกลางเป็นเขต
 พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาวิจัย โดยเลือกโรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
 เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอน 5 ด้าน โดยใช้เครื่องมือการวิจัยที่เป็นแบบสอบถามทั้ง
 4 เขตการศึกษาในภาคกลาง

และเลือกโรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ใช้เครื่องมือการวิจัยที่เป็นแบบสัมภาษณ์และแบบสังเกตเฉพาะเขตการศึกษา 6 ซึ่งประกอบไปด้วย 7 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดลพบุรี สระบุรี สิงห์บุรี ชัยนาท อ่างทอง พระนครศรีอยุธยา และอุทัยธานี จำนวน 93 โรงเรียน เพื่อศึกษาการจัดการเรียนการสอน ความพร้อมในการจัดการเรียนการสอน และการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านการเรียนการสอนในด้านต่าง ๆ เพียงใด และมีด้านใดบ้างที่ยังไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร เพื่อที่จะหาแนวทางปรับปรุงแก้ไข, จัดเพิ่มเติมตามความต้องการของโรงเรียนและหน่วยงานต่าง ๆ ได้ถูกต้อง

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะได้มีการศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนในภาพรวม การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน ตลอดจนสำรวจความพร้อมและการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการเรียนการสอนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติในภาคกลาง เพื่อทราบถึงการปฏิบัติงานของโครงการ เพื่อช่วยในการพิจารณาจัดแนวทางและนโยบายปรับปรุงโรงเรียนให้มีคุณภาพ คู่คุณค่ากับการลงทุน และเป็นประโยชน์ต่อโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน อีกทั้งเป็นความต้องการของหน่วยงานในระดับเขตการศึกษาที่ต้องการทราบถึงผลการปฏิบัติงานในระยะเริ่มแรกนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาและนำผลการวิจัยเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในภาคกลางด้านการวางแผนดำเนินการและการประสานงาน ด้านการจัดบุคลากร ด้านงานวิชาการ ด้านการจัดสรรทรัพยากร ด้านการประชาสัมพันธ์และการจูงใจ
  2. เพื่อศึกษาการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านวิชาการ ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ และด้านงบประมาณ ในภาคกลาง
- ปีการศึกษา 2534

3. เพื่อสำรวจความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านวิชาการ ด้านบุคลากร และด้านอาคารสถานที่ ในภาคกลาง ปีการศึกษา 2534

4. เพื่อศึกษาการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ด้านวิชาการ ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ ด้านงบประมาณ และด้านการประชาสัมพันธ์ ในภาคกลาง ปีการศึกษา 2534

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2534 ในภาคกลาง 4 เขตการศึกษา ได้แก่ เขตการศึกษา 1 ประกอบด้วยจังหวัดนครปฐม สมุทรปราการ ปทุมธานี สมุทรสาคร และนนทบุรี เขตการศึกษา 5 ประกอบด้วยจังหวัดราชบุรี เพชรบุรี สมุทรสงคราม ประจวบคีรีขันธ์ สุพรรณบุรี และกาญจนบุรี เขตการศึกษา 6 ประกอบด้วยจังหวัดลพบุรี สระบุรี สิงห์บุรี ชัยนาท อ่างทอง พระนครศรีอยุธยา และอุทัยธานี เขตการศึกษา 12 ประกอบด้วยจังหวัดชลบุรี ระยอง ตราด นครนายก จันทบุรี ฉะเชิงเทรา และปราจีนบุรี รวม 25 จังหวัด จำนวน 288 โรงเรียน

2. โรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ทำการศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนในงานวิจัยนี้ครอบคลุมโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดดำเนินการโดยสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในภาคกลาง ปีการศึกษา 2534 เท่านั้น

3. การศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในงานวิจัยนี้ครอบคลุมเฉพาะการจัดการเรียนการสอนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เท่านั้น ไม่รวมถึงชั้นระดับประถมศึกษาและระดับก่อนประถมศึกษา

4. การศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน ในงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาสภาพ 5 ด้าน ได้แก่

- 4.1 ด้านการวางแผนการดำเนินการและประสานงาน
- 4.2 ด้านการจัดบุคลากร
- 4.3 ด้านงานวิชาการ
- 4.4 ด้านการจัดสรรทรัพยากร ได้แก่ งบประมาณ อาคารสถานที่ วัสดุครุภัณฑ์
สื่อการสอน
- 4.5 ด้านการประชาสัมพันธ์และการจูงใจ

5. การศึกษาการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการ
ศึกษาขั้นพื้นฐาน มีประเด็นครอบคลุม 4 ด้าน คือ ด้านงานวิชาการ ด้านบุคลากร ด้านอาคาร
สถานที่ และงานด้านงบประมาณ

6. การสำรวจความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนโครงการขยาย
โอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานมีประเด็นครอบคลุม 3 ด้าน คือ ด้านงานวิชาการ ด้านบุคลากร
และด้านอาคารสถานที่

7. การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน
โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีประเด็นครอบคลุม 5 ด้าน คือ ด้านวิชาการ
ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ และด้านงบประมาณ

7.1 การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่
โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียน

7.2 การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ กระทรวง
เกษตรและสหกรณ์ กระทรวงสาธารณสุข

7.3 การสนับสนุนจากผู้นำชุมชนและสถาบันชุมชนที่มีโรงเรียนโครงการขยาย
โอกาสทางการศึกษาตั้งอยู่ ได้แก่ เจ้าอาวาส กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

ข้อตกลงเบื้องต้น

เกณฑ์การศึกษาความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนมี 3 ระดับ คือ 1 หมายถึง มีความพร้อมน้อย 2 หมายถึงมีความพร้อมปานกลาง 3 หมายถึงมีความพร้อมมาก และช่วงการตีความหมาย 1.00-1.50 ถือว่ามีระดับความพร้อมในการจัดการเรียนสอนน้อย 1.51-2.50 ถือว่ามีระดับความพร้อมในการจัดการเรียนสอนปานกลาง 2.51-3.00 ถือว่ามีระดับความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนมาก

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

สภาพการจัดการเรียนการสอน หมายถึง สภาพการจัดและดำเนินการศึกษา 5 ด้าน ในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในภาคกลาง ได้แก่ 1) ด้านการวางแผนดำเนินการและการประสานงาน 2) ด้านการจัดบุคลากร 3) ด้านงานวิชาการ 4) ด้านการจัดสรรทรัพยากร 5) ด้านการประชาสัมพันธ์และการจูงใจ

การวางแผนดำเนินการและประสานงาน หมายถึง การเตรียมการหรือกิจกรรมการติดต่อร่วมมือของโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กับหน่วยงานต่าง ๆ

การจัดบุคลากร หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับผู้ปฏิบัติงานในการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนการจัดวิทยากรภายในและภายนอกหน่วยงานของโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในภาคกลาง ปีการศึกษา 2534

งานวิชาการ หมายถึง งานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดและสนับสนุนการเรียนการสอน ได้แก่ งานด้านหลักสูตร กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ วัสดุอุปกรณ์ การวัดและการประเมินผล

การนิเทศ การสอนซ่อมเสริม ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในภาคกลาง ปีการศึกษา 2534

การจัดสรรทรัพยากร หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการจัดงบประมาณ อาคาร สถานที่ วัสดุ ครุภัณฑ์ สถานประกอบการและวิทยากรในชุมชนของโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในภาคกลาง ปีการศึกษา 2534

การประชาสัมพันธ์และการจูงใจ หมายถึง การสื่อสาร การแนะนำและการสร้างความเข้าใจระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในภาคกลาง ปีการศึกษา 2534

การจัดการเรียนการสอน หมายถึง การปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนและครู เกี่ยวกับการเรียนการสอน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ และด้านงบประมาณ ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในภาคกลาง ปีการศึกษา 2534

ความพร้อมในการจัดการเรียนการสอน หมายถึง ความเพียงพอหรือความเหมาะสม ในการดำเนินการจัดการเรียนการสอน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในปีการศึกษา 2534

การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หมายถึง การให้ความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ แก่โรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ ด้านงบประมาณ และด้านการประชาสัมพันธ์

โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง โครงการที่เปิดสอนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ปีการศึกษา 2534 ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนในชนบทห่างไกลได้มีโอกาสเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเพิ่มขึ้น เพื่อให้มีความรู้ ความสามารถเพียงพอที่จะเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ ศึกษาต่อ ดำเนินชีวิต และดำรงตนเป็นพลเมืองดี

โรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ที่เปิดสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในปีการศึกษา 2534

ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง ผู้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ หรืออาจารย์ใหญ่ หรือครูใหญ่ หรือผู้ช่วยผู้อำนวยการ หรือผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ หรือผู้ช่วยครูใหญ่ ที่ปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ในภาคกลาง ปีการศึกษา 2534

ครู หมายถึง ครูประจำชั้น หรือครูวิชาการ หรือครูที่สอนวิชาสามัญหรือวิชาอาชีพ ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หรือครูอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในภาคกลาง ปีการศึกษา 2534

ภาคกลาง หมายถึง พื้นที่ที่แบ่งตามภูมิศาสตร์ จัดเป็น 4 เขตการศึกษา ประกอบด้วย เขตการศึกษา 1 ได้แก่ จังหวัดนครปฐม ปทุมธานี นนทบุรี สมุทรปราการ และสมุทรสาคร เขตการศึกษา 2 ได้แก่ จังหวัดราชบุรี กาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี สมุทรสงคราม และสุพรรณบุรี เขตการศึกษา 6 ได้แก่ จังหวัดลพบุรี สระบุรี สิงห์บุรี ชัยนาท อ่างทอง พระนครศรีอยุธยา และอุทัยธานี เขตการศึกษา 12 ได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา จันทบุรี ชลบุรี ตราด นครนายก ปราจีนบุรี และระยอง

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและตัวอย่างประชากร

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนในโรงเรียน
โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้บริหารหน่วยงานในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ
ผู้บริหารหน่วยงานนอกสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และผู้นำชุมชนในภาคกลาง ปีการศึกษา 2534

2. ตัวอย่างประชากร

2.1 ตัวอย่างประชากรที่ใช้เครื่องมือการวิจัย แบบสอบถาม ได้แก่ ผู้บริหาร
โรงเรียน จำนวน 106 คน ครูผู้สอน จำนวน 318 คน รวม 424 คน

2.2 ตัวอย่างประชากรที่ใช้เครื่องมือการวิจัย แบบสัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้บริหาร
โรงเรียน จำนวน 28 คน ครูผู้สอน จำนวน 84 คน ผู้บริหารโรงเรียนมัธยม จำนวน 28 คน
ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จำนวน 7 คน สาธารณสุขจังหวัด สาธารณสุขอำเภอ
เกษตรจังหวัด เกษตรอำเภอ จำนวน 28 คน และผู้นำชุมชน จำนวน 84 คน รวม 259 คน

2.3 ตัวอย่างประชากรที่ใช้เครื่องมือการวิจัยที่เป็นแบบสำรวจความพร้อมใน
การจัดการเรียนการสอน ได้แก่ โรงเรียนในโครงการฯที่สุ่มได้ จำนวน 28 โรง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

1. แบบสอบถาม จำนวน 2 ชุด
2. แบบสัมภาษณ์ จำนวน 3 ชุด
3. แบบสำรวจ จำนวน 1 ชุด

การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

1. ศึกษาเอกสาร ตำรา วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสำรวจ โดยศึกษาจาก กรอบคำถาม แบบสำรวจโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
3. นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา และสำนวนภาษา แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข
4. แก้ไขและปรับปรุงเครื่องมือตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ และนำเครื่องมือที่แก้ไขปรับปรุงจัดพิมพ์และนำไปใช้เก็บข้อมูลกับตัวอย่างประชากรจริง

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเสนอผลการวิเคราะห์ โดยใช้ตารางประกอบคำบรรยาย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนจะเป็นข้อมูลในการดำเนินการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เหมาะสมในปีการศึกษาต่อไป
2. เป็นประโยชน์สำหรับผู้บริหารและครูระดับโรงเรียน และผู้บริหารหน่วยงานในการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในปีการศึกษาต่อไป
3. ผลการศึกษาจะเป็นข้อมูลทำให้ทราบถึงสภาพความพร้อมและการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการเรียนการสอน เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดทิศทางในการจัดการเรียนการสอนในปีการศึกษาต่อไป